

Liikunnan tiedeviestintä ei ole kuollut, mutta eläköön liikunnan uusi tiedeviestintä!

Liikunnan tiedeviestinnässä on aika siirtää painopistettä tutkimusten raportoinnista laajentuneen asiantuntijuuden ja päätöksenteon yhteen saattamiseen. Tiedeviestijän sopii koordinoida yhteistä tiedontuotantoa, jossa keskeistä on erilaisia asiantuntijuuksia arvostava kuuntelu.

”**L**iikunnan päätöksentekoa haittaa tietovaje” on monen liikunnan edistäjän vakaa näkemys. Ja jos tietoa onkin, se ei tavoita päättäjiä. Arvio on tuttu jo 1980-luvun tiedonvälitysmietinnöstä: ”Tutkimuksen ja hallinnon yhteyksiä varten on perustettu useita asiantuntijaelimiä, mutta toiminta ja tiedonvälitys ovat jääneet irralliseksi” (Opetusministeriö 1984).

Asetelmaan ehdittiin jo tottua kunnes hallinnolle 2000-luvulla asetettiin *tiedolla johtamisen* tavoite. Se on pakottanut tarkastelemaan myös liikunnan tiedonvälitystä uudelleen. Kokonaiskuva on piirretty työryhmissä ja eri osapuolia kuultu. Kaikille sopivia uudistuksia ei ole saatu aikaan. Laajin yksimielisyys on syntynyt siitä, että tiedonvälityksen ongelmat selittyvät muiden toiminnalla, ei oman organisaation (Valtonen & Ojajarvi 2013).

Se, että tiedolla johtamisessa ollaan herkästi heittä-mässä ensimmäistä kiveä, ilmentää kuinka erilakisesti eri tahot toimivat. Liikuntatiedon tuottajilla ja sovel-tajilla on omat, sinänsä perustellut ja heille käyttökelpoiset käsitykset oikeasta ja tarpeellisesta tiedosta. Samalla ”toista kulttuuria arvioidaan oman kulttuurin mittapuulla” (Karvonen 2014).

Tutkimustiedon tuottajia ja jakajia yhdistää usko

Kuva: ANTERO AALTONEN (MUOKKAUS L&T)

tiedonvälityksen ”puutemalliin” (ks. esim. Välvirronen 2016), jossa keskeistä on popularisointi: päättäjillä on tietovaje, ja kun se korjataan tutkimusraportteja yleis-tajuistamalla ja tiedonsiirtoa harjoittamalla, tietovaje poistuu – ja tiedonvälitys on tehnyt tehtävänsä. Var-muus siitä, onko tieto päätyntä päätöksenteon yhdeksi perustaksi, jää kuitenkin puuttumaan.

Liikunnan virkamiehillä keskeinen rooli

Kun eduskunta käsitteli *valtioneuvoston selontekoa lii-kuntapolitiikasta* (VNS 6/2018 vp), valiokunnat saivat kuultavakseen/luettavakseen 107 asiantuntijalausun-toa. Lähes kaikkien lausuntojen asiantuntijuus nojasi – enemmän tai vähemmän – liikunnan tutkimustietoon. Oliko kyse nappiin osuneesta tiedeviestinnästä, koska niin moni pääsi lausumaan päättäjille? Ei välttämättä, sillä kuinka moni edustaja tosiasiaa kuunteli/luki lausuntoja? Vielä epävarmempaa on tieto lausuntojen vaikutuksesta.

Miksi emme luottaisi lausuntojen vaikutuksiin eli puutemallin toimivuuteen? Siksi, että ”eduskunnan valiokunnissa kansanedustajat tunkevat korvatulpat korviinsa, rouskuttavat kaalia, esittävät nukkuva tai eivät vaivaudu paikalle. Näin he perehtyvät lainval-mistelutyössä auttavan asiantuntijan esitykseen, jonka tiedot eivät miellytä heitä” (Jakonen 2018). Vaikuttaa ehkä tyylyltä, mutta näin taidamme kaikki toimia: ”Ker-ro minulle mitä haluan kuulla.”

Asiantuntija saa usein sanoa ensimmäisen sanan, mutta poliitikko halutessaan viimeisen. Siinä välissä toimivat virkamiehet. Päätöksenteon ja siihen liittyvän tiedonvälityksen kannalta virkamiehet ovat keskeises-sä asemassa. Tai kuten OKM:n ylijohtaja **Esko Ranto** asian ilmaisee: ”Virkamiehen tulee estää poliitikkoja tekemästä hölmöyksiä” (Pyykkönen 2015).

Pitkään valtionhallinnossa työskennellyt **Eero Murto** katsoo tutkimuksessaan *Virkamiesvaltaa?* (2014), että ”virkamiehillä on yleisesti ottaen poliittisiin päätöksiin nähden hyvinkin ohjaava ja monesti myös ratkaiseva rooli”. Poliitikot käyttävät suvereenisti valtaa, kun jokin asia nostetaan näkyvästi poliittiselle agendalle, mutta muuten osastopäällikköiden ja asiantuntijavirka-miesten rooli on viime vuosikymmeninä vahvistunut.

Liikunta lienee ollut viimeksi näkyvästi poliittisella agendalla 1970-luvulla, jolloin puolueet tehtailivat kil-paa liikuntapolitiittisia ohjelmia. Sittemmin liikunnasta ei ole tarvinnut debatoita, sillä se on kaikkien puoluei-den mielestä ainakin periaatteessa ”tärkeä asia”.

Asiat tulevat valiokuntakäsittelyihin virkamies-kunnan valmistelemina. Näin virkamiehillä on hyvät mahdollisuudet ohjata poliittista toimintaa, kirjoittaa Murto. Kun kansanedustajille jaettiin Liikuntapolitiit-tisen selonteon (2018) taustamateriaalina ministeriön tilaama 180-sivuinen tutkimuskatsaus saatesanoilla ”Tutkimus valtion liikuntapolitiikan vaikuttavuudes-ta”, kansanedustajat puheenvuoroissaan myös kehui-vat sitä liikuntapolitiikan arviona. Todellisuudessa raportti ei sisältänyt toteutetun politiikan arviointia, vaan esitteli – sinänsä tyylikkäästi – alalla tehtyä tut-kimusta.

Luo-puminen komiteoista ja siirtyminen työryhmiin ja selvitysmiehiin on Murren mukaan sekin lisännyt

virkamiesvaltaa. Työryhmien määrä on karannut taivai-siin, ja niiden perustamisesta päättää kukin ministeriö itse. ”Monissa työryhmissä puheenjohtajat ja sihteeri-t käyttävät näkymätöntä mutta tosiasiallista valtaa. Se vain puetaan työryhmän kaapuun”. Aina työryhmissä ei ”ulkopuolisia” edes tarvita: liikuntalain uudistuksen (2015) valmisteli ministeriön liikuntavirkamiehistä koottu työryhmä.

Yhteenveto on selvä: ”Hallituksen viralliset ja muo-dolliset päätöksentekokoelimet ovat käytännössä enem-män päätösten ratifiointia kuin aitoa päätöksentekoa varten” (Murto 2014). Ei ole syytä epäillä, etteikö myös liikuntaa ohjattaisi enemmän ministeriössä kuin edus-kunnassa.

Perinteisen tiedeviestinnän ja akateemisen asiantuntemuksen rooli kaventunut

Liikunnan tiedeviestinnän näkyvintä osaa edustavat väitös- ym. tutkimusten esittelyt sekä tieteenalakoh-taiset seminaarit. Popularisointi näissä yhteyksissä ei ole välttämätöntä, sillä lukija tai kuulija on mitä to-dennäköisimmin toinen saman alan asiantuntija, joka ymmärtää viestin muutenkin.

Tiedetoimittajille tehtyjen haastattelujen perusteella he kokevat olevansa tutkijoiden kanssa ”samalla asial-la” tai ”samalla puolella” (Välvirronen 2016). He iden-tifioituvat yleisimmin valistajan rooliin, ja valistusteh-tävää he kokevat toteuttavansa parhaiten toimimalla tutkijoiden ohjeiden mukaan.

Myös liikunnan organisaatiot kierrättävät usein sa-maa yliopiston tai tutkimuslaitoksen laatimaa tiedotet-ta, joka keskittyy kulloisenkin tutkimuksen esittelyyn ilman laajempaa katsantoa. Käytäntö palvelee lähinnä kyseisen tutkijan ja hänen taustatahonsa intressejä. Päättäjät eivät yksittäisiä tutkimuksia juurikaan lue.

Ajatus, että tiedetoimittajan tulee olla myös vah-tikoira, joka arvioi kriittisesti tiedettä ja tutkijoiden toimintaa, sai edellä mainituissa haastatteluissa vähän kannatusta. Näiltä osin tiedetoimittajat eroavat selvästi muista toimittajista.

Tiedolla (sekä kokemuksella, tunteilla ja intuitiolla) lienee aiemmin johdettu siinä kuin nykyäänkin. Sen sijaan keskenään kilpailevaa tietoa ja asiantuntijuutta on nyt tyrkällä monin verroin aiempaa enemmän. Liikunnan päätöksiä tehdään valintojen virrassa: ke-nen tieto on kulloinkin eniten oikea tai sopiva? Tässä kilpailussa perinteinen, puutemalliin perustuva tiede-viestintä pärjää heikosti. Tieteellä ei ole ollut eikä ole erityisasemaa päätöksenteossa. Todennäköisemmin tutkimustietoa hyödynnetään, kun halutaan perustel-la aiottuja tai tehtyjä päätöksiä. Yleensä politiikka on tietoa väkevämpää.

Yksisuuntaisen tiedeviestinnän haaksirikkoon ei ole täysin herätty liikunnassa. Liikuntatieto ei enää ole harvinaista, vaan sitä on liikaa. Puutemallia vaalies-saan tiedeviestijät ovat jäämässä tietotulvan uhreiksi. Heidän ei kannattaisi yrittää juoda tiedon valtamerta tyhjäksi, vaan opetella uimaan siinä. Enää päättäjil-le (kuten muillekaan) ei ole tärkeää lukea kaikkia tutkimuksia tai osallistua mahdollisimman moneen seminaariin. Tärkeämpää heille on suojella itseä ei-halutulta informaatiolta. (Eriksen 2003)

Asiantuntijakuulemiset ovat vakiintunut osa työryhmä- ja valiokuntatyöskentelyä. 2000-luvulla asiantuntijuus on arkipäiväistäynyt sekä muuttunut kyseenalaiseemmaksi ja epäselvemmäksi käsitteeksi. Samalla tieteellisen tiedon asema tiedon hierarkian huipulla on heikentynyt. ”Yhdelläkään instituutiolla tai toimijalla ei enää ole yksinoikeutta ’totuus’-nimiseen brändiin” (Jakonen 2018). Takana ovat ajat, kun liikunnassakin kuulemiseen riitti akateemisen asiantuntijan vierailu työryhmässä.

Eri asiantuntijatahot pyrkivät valitsemaan itselleen mieleisen tulkintakehyksen, jota vasten faktat esitetään. Tällainen ”spinnaaminen” alkaa olla tuttua myös liikunnassa: tulkintakehyksestä riippuen suomalaisten voi esimerkiksi väittää olevan hyviä tai huonoja liikku- maan. Oman totuutensa liikuntakysymyksissä pystyy jokainen – myös virkamies – valitsemaan vastaanotta- malla vain omia ennakoasenteita tukevia tulkintoja. Tiukan paikan tullen voi tukeutua Nietzscheen: ”Ei ole tosiasioita, on vain tulkintoja.”

Kohti monenlaista asiantuntemusta arvostavaa kuuntelua

Lukuisten selvitysten, lausuntojen ja kannanottojen läpikäynti ja niiden sisältämien tulkintakehysten tunnis- taminen vie päätösten valmistelijoilta mahdottomasti aikaa eikä lopputulokseen voi varmuudella luottaa. Onneksi pohdinta siitä, kuinka laajentunut ja politi- soitunut asiantuntijuus tulisi ottaa huomioon päätök- senteossa, on viime aikoina ollut aktiivista (esim. Vä- liverronen 2013; Jakonen 2017 ja 2018; Saarikoski & Peltonen 2018; Ikäheimo 2019).

Mitään nopeaa poppakonstia ei ole tarjolla. Sen sijaan tutkijat liputtavat niinkin arkisen asian kuin *arvostavan kuuntelemisen* puolesta: ”Päätöksenteon on perustuttava kriittiseen dialogiin, jonka perusedellytys ei ole yksipuolinen totuuden toittaminen vaan ym- märtävä, arvioiva ja toisen asiantuntemusta arvostava kuuntelu” (Jakonen 2018). Olennaista on, että ”tietoa ei tuoteta ja käsitellä vain kirjallisessa muodossa, vaan kasvokkain dialogissa asiantuntijoiden, päätöksenteki- jöiden ja sidosryhmien kesken” (Saarikoski & Pelto- nen 2018).

Tällaisessa tiedon tuottamisessa asetetaan alttiiksi kommentoinnille, kritiikille, keskustelulle ja poliittis- sille kysymyksille (Jakonen 2017). Kiistoja ei vältellä: ”Ristiriidat ovat ajattelua ja demokratiaa kehittäviä ilmiöitä – jos niitä osataan käsitellä keskustellen ja eri osapuolia kuunnellen” (Jakonen 2018). On hyvä muis- taa, että kuunteleminen on enemmän kuin kuulemista, se on vuorovaikutussuhteen muodostamista. Parhaim- millaan päätöksenteko rakentuu ”monipuolisten tieto- jen ja eri toimijoiden vuoropuhelussa, neuvottelussa ja yhteisen tulkinnan muodostamisen prosessissa” (Ikäheimo 2019).

Toistaiseksi yhteisen tulkinnan muodostamista liikuntakentän toimijoiden kesken ei ole pidetty eriy- tynen tärkeänä, koska se ajatellaan annetuksi. Valtion- avustusta saavien järjestöjen ja muiden toimijoiden odotetaan toimivan liikuntalain hengessä ja hallitus- ohjelman linjassa sekä lujittavan yhteishenkeä val- tiojohtoisilla liikuntafoorumeilla. Viestintää hallitsee

enemmän tiedottaminen kuin vuorovaikutus. Tietoon liittyvä valta on vahvasti hallinnon hyppysissä.

Ajat muuttuvat – hitaasti, mutta kuitenkin. Tiedey- teisö, sidosryhmät ja kansalaiset odottavat tasavertaista vuoropuhelua päättäjien kanssa. Huolia, kysymyksiä ja suosituksia haluavat esittää muutkin kuin poliitikot ja virkamiehet. Tähän on syytä herätä myös liikunnassa.

Liikunnan tiedeviestijöiden soisi aktivoituvan ”yh- teistoiminnallisen tiedontuotannon” (Saarikoski & Peltonen 2018) tai ”osallistavan tiedeviestinnän” (Vä- liverronen 2013) moottoreina, sillä se tarjoaa uusia, nykyistä vaikuttavampia tehtäviä. Tiedetoimittajan sopii toimia dialogien koordinaattorina, kiistojen taust- oittajana, kriittisenä faktantarkastajana, yhteenvedojen laatijana jne. Tiedetoimittaja voi kartoittaa asiantun- tijuuksia ja tunnistaa tulkintakehyksiä sekä omaksua vahtikoiran roolia: ryhtyä arvioimaan paitsi tieteen maailmaa myös erilaisten asiantuntijuuksien hyödyntä- mistä päätöksenteossa.

Harvat asiat ovat täysin uusia. Vuorovaikutuksen lisäämistä liikunnassa on viimeksi esitetty valtion lii- kuntaneuvoston julkaisussa *Kohti liikuntatiedon tehok- kaampaa hyödyntämistä* (Valtonen & Ojajärvi 2013). Erilaisia asiantuntijuuksia arvostavaan kuuntelemiseen ei silloin innostuttu. Nyt perimmäinen syykin on sel- vinnyt:

”Olen huomannut, että kuunnellessaan ihmiset haukot- televat usein mutta puhuessaan hyvin harvoin, ja olen siitä päätellyt, että puhe on ihmisen tapa uskotella itselleen, että juuri heidän asiansa ovat hereillä pysymisen arvoisia.” (Petri Tamminen: Musta vyö, 2019).

TEIJO PYYKKÖNEN
vapaa kirjoittaja
teijo.pyykkonen@gmail.com

LÄHTEET

- Eriksen, Thomas Hylland.** 2003. Hetken tyrannia. Johnny Kniga kustantamo.
- Ikäheimo, Hannu-Pekka.** 2019. Yhteinen tulkinta – realistinen utopia. <https://www.sitra.fi/blogit/yhteinen-tiedon-tulkinta-realistinen-utopia/>
- Jakonen, Mikko.** 2017. Vastatieto – Tulevaisuuden tietoa ja asiantuntijuutta etsimässä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2017. https://www.eduskunta.fi/FI/tieto-aeduskunnasta/julkaisut/Documents/tuvj_1+2017.pdf
- Jakonen, Mikko.** 2018. Demokraattinen päätöksenteko edellyttää tiedon ja kuuntelemi- sen taitoa. <https://www.sitra.fi/blogit/demokraattinen-paatoksenteko-edellyttaa-tiedon-ja-kuuntelemisen-taitoa/>
- Karvonen, Erkki.** 2014. Yleistajuinen tiedeviestintä ja tutkijan julkisuus. Teoksessa Karonen, Erkki; Kortelainen, Kerttu & Saarti, Jarmo: Julkaise tai tuhoudu! Johdatus tieteelliseen viestintään. Vastapaino.
- Murto, Eero.** 2014. Virkamiesvaltaa? Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103676/978-951-44-9666-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Opetusministeriö.** 1984. Liikuntatieteellisen tiedonvälitysryhmän mietintö. OPM:n työryh- mien muistioita 1984:29.
- Pyykkönen, Teijo.** 2015. ”Tiedon politisoituminen uhka myös liikuntasektorilla” (ylivoittaja Esko Rannon haastattelu). Liikunta & Tiede 2–3/2015.
- Saarikoski, Heli & Peltonen Lasse.** 2018. Yhteinen tiedon tuotanto kaventaa kuilua tiedon ja päätöksenteon välillä. <https://www.sitra.fi/blogit/yhteinen-tiedon-tuotanto-kaventaa-kuilua-tiedon-ja-paatoksenteon-vaalilla/>
- Valtonen, Sanna & Ojajärvi, Sanna.** 2013. Kohti liikuntatiedon tehokkaampaa hyödyntä- mistä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:4.
- Väliveronnen, Esa.** 2013. Popularisoinnista osallistavaan tiedeviestintään. Yhteiskunta- politiikka 78 (2013):4. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110430/saikkonen.pdf?sequence=2>
- Väliveronnen, Esa.** 2016. Julkinen tiede. Vastapaino Oy